

Orxan İSAYEV

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu

E-mail: orkhanlit@gmail.com

<https://doi.org/10.59849/2309-7949.2024.2.103>

ƏTA TƏRZİBAŞI PUBLİSİSTİKASININ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: İraq-türkman, publisistika, ədəbiyyat, Kərkük, diktatura

SUMMARY

The main features of Ata Tarzibashi's publicist

The article examines the main features of the journalistic articles of Ata Tarzibashi, a prominent Iraqi-Turkmen scientist. Although Ata Tarzibashi's publicism is more scientific, it also covered other topics. Depending on the conditions created by the existing political regimes in Iraq, Ata Tarzibashi's journalism differs from one another in terms of idea-content direction. His scientific-journalistic articles are mostly devoted to language and literature issues. In general, both scholarly and journalistic articles of the scientist focus on the existence of the Turkmen national identity in Iraq and the promotion of their literary and cultural heritage. After 2003, articles written about the known and unknown aspects of the genocide committed against the Turkmen in Kirkuk and surrounding cities formed the main line of Ata Tarzibashi's publicity.

Key words: Irak-turkman, publicism, literature, Kirkuk, dictatorship

РЕЗЮМЕ

Основные особенности публицистики Ата Тарзибаши

В статье было исследовано основные особенности публицистических статей иракско-туркменского учёного Аты Тарзибаши. Публицистика Аты Тарзибаши хотя и носит более научный характер, но затрагивает и другие темы. В зависимости от условий, созданных существующими политическими режимами в Ираке, публицистика Аты Тарзибаши отличается друг от друга по идейно-содержательной направленности. Его научно-публицистические статьи посвящены преимущественно вопросам языка и литературы. В целом как научные, так и публицистические статьи ученого посвящены существованию туркменской национальной идентичности в Ираке и пропаганде их литературного и культурного наследия. После 2003 года статьи, написанные об известных и неизвестных аспектах геноцида, совершенного против туркмен в Киркуке и близлежащих городах.

Ключевые слова: Ирак-туркман, публицистика, литература, Киркук, диктатура

Görkəmli türkman tədqiqatçısı Əta Tərzibaşı müxtəlif illərdə əməkdaşlıq etdiyi qəzet və jurnallarda dərc etdirdiyi publisistik məqalələri ilə də İraq-türkman cəmiyyətinin diqqətini cəlb etmişdir. Daha çox elmi-tədqiqatlar məqalələri ilə tanınan Əta Tərzibaşının publisistik məqalələri də insanlar arasında böyük maraq doğurmuş, ictimai rəyin formalaşmasında müstəsna rol oynamışdır. Onun mövzu cəhətdən xeyli zəngin olan publisistikası cəmiyyətdə baş verən neqativ halların aradan qaldırılmasına, müxtəlif ictimai və sosial problemlərin həll edilməsinə və ən əsası türkmanlara qarşı yürüdülmən ayrı-seçkilik siyasətinə son qoyulmasına xidmət edirdi. Əta Tərzibaşının publisistik yazılarında problemlərin qabardılması ilə yanaşı onun həlli yolları da öz əksini tapmışdır. Nicat Kövsəroğlu yazır ki, Tərzibaşı bələdiyyə, sağlıq, təhsil və digər

mövzularda olan əskiklikləri göstərmək, dairə müdirlərinin diqqətini o əskik yanlara çəkərək çözümlər aramaq üçün yazılar ələ alırdı [2, 13].

Əta Tərzibaşı elmi fəaliyyətində olduğu kimi, publisistik yaradıcılığında da daim aktual mövzulara müraciət edir və qələmindən çıxan bu yazılar türkman cəmiyyətinin inkişafında böyük rol oynayır. Onun publisistik məqalələrinin özünəməxsus cəhətlərindən biri də elmi fikir və düşüncələrinin zəngin olmasından ibarətdir. “Publisistika elmi və bədii ədəbiyyatın qovşağında yerləşdiyinə görə siyasət, estetik, jurnalistika, bədii ədəbiyyat, incəsənət, sosiologiya, psixologiya, informatika kimi elm sahələri ilə sıx bağlı olur” [1, 5]. Əta Tərzibaşı publisistikası ictimai rəy formalaşdırmaqla yanaşı, bir növ elmi düşüncəyə də təsir etmək imkanına malikdir. Görkəmli alimin elmi fəaliyyəti ilə publisistik yaradıcılığı arasında nəzərə çarpacaq sərhədlər mövcud deyil və hər iki yaradıcılıq sahəsi bir-birini tamamlayır. Onun “Yazı dili, qonuşma dili”, “Yeni şeir üzərinə”, “Yazı yazanlarımız, şeir düzənlərimiz”, “Kərkük tarixindən yarpaqlar” və s. bu kimi məqalələri həm publisistik dəyəri, həm də elmi keyfiyyəti ilə seçilir. Əta Tərzibaşının bu cür məqalələrini çəkinmədən İraq-türkman elmi publisistikasının ən gözəl nümunələri adlandırmaq olar.

İraqda türkman milli kimliyinin yaşaması üçün olduğu qədər önəmli olan dil amili Tərzibaşının elmi tədqiqatları ilə bərabər publisistikasının da əsas mövzularından biridir. Görkəmli alim “Yazı dili, qonuşma dili” adlı məqaləsində türkmanların şifahi və yazılı dilinin əhəmiyyətindən, dilin cəmiyyətin inkişafında oynadığı rolundan danışmaqla yanaşı, mövcud problemlərin elmi həllini də göstərir, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarının dilini İraq türkmanları üçün örnək hesab edir. Əta Tərzibaşı adını çəkdiyimiz məqaləsində yazır: “Ayrıca, dilin düzəni və qəvaidi xüsusunda da qaynaq vəzifəsi görən Quran çeşidli dil dərəcələrini hər zaman muin bir sonluğa bağlayır. Türkcədə isə belə bir ana kitab mövcud olmamaqla bərabər İstanbulun gəlişmiş ləhcəsi yüz illərlə əsas tutularaq ümumi bir yazı dilinin vüqud bulması bilinən bir həqiqətdir. Mənə qalarsa, türkcə üçün bir ana kitab axtarılsa, bu ehtiyacı nəsr sahəsində “Dədə Qorqud” kitabı qarşılaya bilər” [6, 2]. Əta Tərzibaşı “Kitabi-Dədə Qorqud”-a yüksək dəyər verməklə onu müqəddəs Qurani-Kərimlə müqayisə edir və Quranın ərəb dilinin inkişafında oynadığı rolu türk dilləri üçün də “Dədə Qorqud”-un oynaya biləcəyini vurğulayır. Əta Tərzibaşının bu fikri XXI əsrdə hələ də öz həllini tapmamış türk xalqları üçün ortaq dil və əlifba probleminin aradan qaldırılmasına da yardımçı ola bilər.

Əta Tərzibaşının elmi-publisistik məqalələrində irəli sürdüyü müddəalar bu gün də öz aktuallığını qoruyub saxlayır. Sərbəst şeirlər bağlı bir çox elmi məqalələri ilə yanaşı “Yeni şeir üzərinə” adlı elmi-publisistik yazısında da öz fikir və düşüncələrini geniş oxucu kütləsi ilə bölüşür. 1964-cü ildə “Qardaşlıq” dərəcəsinə işıq üzü görən bu məqalədə alimin sərbəst şeiri böyük ustalıqla keçə parçasına bənzətməsi diqqət çəkir. Müəllif yazır: “Sərbəst şeir əgər yəhərin altına qoyulan keçə parçasına bənzədə bilər ki, o, nə əyərdir ata layiq ola, nə də palandır eşşəyə uya!” [7, 3]. XX əsrin ortalarında İraq-türkman ədəbiyyatında geniş yayılan sərbəst şeiri heç cür qəbul edə bilməyən Əta Tərzibaşı bir müddət sonra sərbəstdə də gözəl şeir nümunələrinin yarandığını etiraf etmişdir.

“Yazı yazanlarımız, şeir düzənlərimiz” adlı elmi-publisistik məqaləsində də çağdaş türkman şairləri haqqında qısa məlumat verir. Əta Tərzibaşı yazının əvvəlində xüsusi olaraq qeyd edir ki, imzalarının tanınması üçün hər nə gəldi yazan şairlər də kifayət qədərdir. Onların ədəbiyyatdan, şeiriyyatdan məlumatsız olmaları həm cəmiyyətin poeziya zövqünə mənfi təsir edir, həm də İraq-türkman ədəbiyyatının inkişafına əngəl yaradır [9, 209]. Əta Tərzibaşının İraq-türkman ədəbiyyatına dərinlən bələd olması bu cür nöqsanların ona daha tez məlum olmasına imkan verir. Bu baxımdan publisistik yazılarında da ədəbiyyat məsələlərinə tez-tez müraciət edir və bədii ədəbiyyatın inkişafına maneə yaradan nüansların aradan qaldırılmasına çalışır. Ədəbiyyatla bağlı müxtəlif konfrans və jurnallar üçün yazdığı elmi məqalələrdə bu və digər problemləri göstərməklə yanaşı, publisistik məqalələrində də bu çatışmazlıqları qəzet dili ilə geniş oxucu kütləsinə təqdim edir. Onun bu cür publisistik yazıları bir növ gənc qələm adamlarına tövsiyə xarakteri də daşıyır.

Publisistikanın özünəxas müəyyən cəhətləri mövcuddur ki, onları nəzərə almadan yazılan məqalə cəmiyyətdə istənilən effekti yarada bilməz, ictimai fikrin formalaşmasına təsir göstərməz. “Publisist həyatı əks etdirməli, onun haqqında kütləni düşünməyə inandıracaq formada danışmağı bacarmalıdır. Material nə qədər düzgün qurulsun, müəllifin üslubu nə qədər fərdi olsa da, publisistik mövqe, peşəkar yanaşma tərz, şəxsi ustalığı olmadan uğurlu nəticə əldə etmək mümkün deyil” [1, 5]. Tərzibaşı publisistikasında yuxarıda qeyd olunan bütün amillər var və onlar bir-birini zəncirvari şəkildə izləyir. Bütün bunlar Əta Tərzibaşının qələmindən çıxan yazıların ictimai rəyə təsirini daha da qüvvətləndirir. Qeyd edilən amillərlə yanaşı müəllifin mövzuya yanaşma tərzinin spesifikasiyası da önəmlidir. Öz xalqının ruhuna yaxından bələd olan Ə.Tərzibaşı yazdığı publisistik məqalələrində bu nüansa xüsusi fikir verir. Onun müxtəlif mövzularda qələmə aldığı elmi-publisistik və publisistik məqalələrinin böyük əksəriyyətində şeir nümunələrini təqdim etməklə şəxsi fikir və düşüncələrinin təsir gücünü artırmış olur. 1965-ci ildə “Qardaşlıq” dərgisinin 4-cü sayında işıq üzə çıxən “Sandalye düşkünləri” adlı məqaləsi sırf ictimai-siyasi və sosial mövzuda qələmə alınsa da, Tərzibaşı Osmanlı şairi Nəfinin məqalənin ana xəttinə uyğun gələn

“Bivəfa dünya əgər mən bildiyim dünya isə

Şəmini bir kimsənin yandırmadı ta sübhədək” – beytini verməklə məqaləni daha oxunaqlı və təsirli etmişdi. “Kərkükdə may 1924 qətliamı” adlı yazısında da görkəmli türkman şairi Məhəmməd Sadıqın qanlı hadisəyə həsr olunmuş şeirini məqaləsinə əlavə etmişdir [8, 45-46]. “Yeni şeir üzərinə” adlı elmi-publisistik məqaləsində Əta Tərzibaşı İran ədəbiyyatından da bir beyti nümunə gətirdiyini görürük [7, 1]. Publisistik yazılarının bir çoxunda bədii ədəbiyyat nümunələrindən istifadə etməsini Əta Tərzibaşının fərdi üslubu adlandıra bilərik. Fikrimizcə, bu uğurlu metod müəllifin yazılarını daha oxunaqlı və yaddaqalan etmişdir.

Publisistikanın latınca “publicus”, yəni “ictimai” sözündən yarandığını nəzərə alsaq, ictimai-siyasi mövzuların bu fəaliyyət növünün özəyini təşkil etdiyini deyə bilərik. İstənilən publisist cəmiyyətin həyatında xüsusi rol oynayan bu mövzulara öz baxış bucağından yanaşmış, müxtəlif çatışmazlıqları

yazılarında oxuculara təqdim etməyə çalışmışdır. İstənilən publisistik məqalənin yazılmasında başlıca məqsəd mövzu ilə bağlı ictimai rəyə təsir etmək, onu daha düzgün şəkildə formalaşdırmaqdan ibarət olur. Sözsüz ki, ictimai-siyasi mövzulu publisistik məqalələr yazmağın çətinliyi və sonrakı nəticələri hər bir cəmiyyətdə eyni olmamışdır. XX əsrdə İraqda cərəyan edən siyasi hadisələr fonunda bu cür məqalələr yazmaq daha çox cəsarət və hünər tələb edirdi. 1917-ci ildən 1921-ci ilə qədər ingilis işğalı dövrü, 1921-ci ildən 1958-ci ilə qədər krallıq dövrü, 1958-ci ildən günümüzdə qədər isə respublika dövrü. Bir əsrə sığın və bir-birindən tamamilə fərqlənən siyasi rejimlərin hər birinin özünəməxsus çətinlikləri İraq cəmiyyətini, xüsusilə də türkmanları ağır şərtlər altında yaşamağa vadar edirdi. 1968-ci ildən 2003-cü ilə qədər İraqda hakimiyyətdə olan Bəəs partiyası və bu partiyaya rəhbərlik edən Səddam Hüseynin diktatura rejimi qədim Mesopotamiya torpağında zülmün, ədalətsizliyin ən pik nöqtəsi idi. Bu baxımdan Əta Tərzibaşının publisistik fəaliyyəti də dövrlərə görə bir-birindən fərqlənir. Görkəmli tədqiqatçının siyasətlə ciddi şəkildə məşğul olduğunu və ya İraqda hökm sürən siyasi rejimlərə sətir etiraz etdiyini iddia etmək olmaz. Lakin o, daim türkmanların haqq və hüquqlarının müdafiəçisi kimi tanınmış, publisistik fəaliyyəti də daha çox bu istiqamətdə olmuşdur. “O, türkman xalqı ilə maddi və mənəvi bir şəkildə ilgilənmiş, heç bir şəkildə yardımını əsirgəməmişdir” [2, 6]. 1959-cu ildə Əta Tərzibaşının əməkdaşlıq etdiyi “Bəşir” qəzetinin bağlanması, özünün isə Hillə şəhərinə sürgün edilməsi də məhz onun ictimai-siyasi fəaliyyəti ilə bağlı idi. Onu da qeyd edək ki, “Bəşir” qəzetinin siyasi xəttini Əta Tərzibaşı müəyyən edirdi [4, 135]. Bu baxımdan da həm qəzetin bağlanması, həm də Əta Tərzibaşının Kərkükdən uzaqlaşdırılması eyni planın tərkib hissələri idi. Əta Tərzibaşı “Kərkük mətbuat tarixi” əsərində yazır: “Qəzeti çıxararkən qarşılaşdığımız zorluqlar yuxarıda saydıqlarımızdan daha çoxdur.... İşdə qatlanmaqda olduğumuz bu və daha başqa zorluqlar, çətinliklər göz önündə bulunduracaq olan sevgili oxuyucularımızın qəzetimizi şəhərimizdə çıxan o biri türkcə qəzetlərlə qarşılaşdıraraq artıq bundan sonra tənqid etmək insafını əldən buraxmamaları gərəkir”[4, 141]. Həmin dövrdə Kərkükdə “Bəşir”lə yanaşı “Kərkük” və “Afaq” qəzetləri də dərc olunurdu. Ə.Tərzibaşının yazdığından belə məlum olur ki, bu qəzetlər arasında daha çox “Bəşir”in fəaliyyətinə dövlət tərəfindən süni əngəllər yaradılırdı. Heç şübhəsiz ki, bunun başlıca səbəbi Əta Tərzibaşı və onun məqalələri idi.

Əta Tərzibaşı “Kərkük mətbuat tarixi” əsərində 1879-1985-ci illərdə Kərkükdə mövcud olan mətbəə və qəzetlərin fəaliyyətindən yazsa da, açıq şəkildə siyasi məsələlərə toxunmamış, 4 dövrə böldüyü Kərkük mətbuat tarixini siyasi cəhətdən şərh etməmiş, türkdilli mətbuata yaradılan süni əngəlləri açıq dillə yazmamışdır. Əsərin ilk nəşrinin 2001-ci ildə, yəni Səddam Hüseynin hakimiyyəti zamanı həyata keçirildiyini nəzərə alsaq, müəllifin ehtiyatlı davranmasını başa düşmək olar. Hələ 1958-ci ildə İraqda respublika elan olunanda bir çoxları kimi Əta Tərzibaşı da gələcəyə ümidlə baxmağa başladı. Bunu onun həmin dövrdə qələmə aldığı yazılarında da görmək olur. 1958-ci ildə “Bəşir” qəzetində işıq üzü görən “Milli inqilab və ədəbiyyatımız” adlı məqaləsində yazırdı: “Yeni doğan Cümhuriyyət rejimi məmləkətə bir çox yeniliklər gətirmiş olacaq. Bu arada hər baxımdan şiddətli təzyiq altında qəbul etmiş olan fikir hürriyyəti əski

bağlarını qırmaq yolunu tutmuş olmasının zövqünü millətə verəcək” [5, 1]. Əta Tərzibaşı bu cümlələrlə gələcəyin daha parlaq və xoş olacağı fikrini oxucuları ilə bölüşür. O, adını çəkdiyimiz məqaləsində respublika idarə üsulunu ingilis işğalı və krallıq dövrü ilə müqayisə edərək yazır: “Birinci Dünya Savaşında İraqı işğal edən ingilislərə qarşı duyulan nifrət hissələrini gizlətməyən xalq, nəhayət əski idarənin də təqib etdiyi siyasət üzündən bunları açıq çıxarmaq cəsarətindən uzaq qalmışdı” [5, 1]. Burada bir məqamı da xüsusi qeyd etmək lazımdır. Əta Tərzibaşı kiçik bir məqalədə ümumiləşdirmə bacarığı ilə 2 dövrü yeni yaranan siyasi dövrlə müqayisə edir və eyni zamanda xalqın bu rejimlərə münasibətini qələmə alır. Əta Tərzibaşının ümumiləşdirmə bacarığı bir çox publisistik məqalələrində nəzərə çarpır. Bu da görkəmli tədqiqatçının özünəməxsus xüsusiyyətlərindən biri kimi dəyərləndirilməlidir.

İraqda Respublika elan olunan ildə Əta Tərzibaşı “Cümhuriyyətimiz qutlu olsun”, “Birliyə doğru”, “Cümhuriyyət rejiminə qarşı”, “Qəzetin önəmi”, “Məktəblər açılarkən” və s. publisistik məqalələri işıq üzü görmüş, krallıq idarə üsulunun respublika quruluşu ilə əvəz edilməsi görkəmli alimdə gələcəyə böyük ümidlər yaratmışdır. 1958-ci ildə “Bəşir” və “Kərkük” qəzetlərində işıq üzü gören bu məqalələrin hər birində Əta Tərzibaşı önəmli hesab etdiyi milli birlik, azad mətbuat, təhsil və s. bu kimi əhəmiyyətli məsələlərə toxunmuşdur. İraqda respublika elan olunandan cəmi bir neçə ay sonra “Bəşir”in bağlanması, Ə.Tərzibaşının sürgün edilməsi bu quruluşun da digərlərindən fərqlənmədiyini sübut edir.

Respublika dövründə bacarıqsız, savadsız, xalqı düşünməyən və yalnız öz kreslosunu, vəzifəsini qorumağa çalışan insanların idarəçilikdə yüksək mövqə tutması da Əta Tərzibaşını düşündürən məsələlərdən idi. Xalqın onsuz da çətin olan vəziyyəti bu cür insanların idarəçiliyi altında daha da ağırlaşdı. Ə.Tərzibaşı bu cür insanlara qarşı öz səsinə 1965-ci ildə “Qardaşlıq” dərgisində dərc etdirdiyi “Sandalye düşkünləri” adlı məqaləsində ucaldır. Müəllif yazır: “Bu dar görüşlü, qısa düşüncəli kimsələr özlərini uca dağın təpəsindəymişlər kimi nəhəng bir aynada görürlər, aşağıdan keçənlərə yuxarıdan baxaraq onları kiçik bilirlər. Amma o zavallıları bilmirlər ki, özləri də aşağıdakıların gözündə kiçik bir oyuncaq biçimində görünürlər” [8, 45]. Əta Tərzibaşı bu sözlərlə xalqı idarə edən yarıtmaz məmurların tam təsvirini verməyi bacarır. Şübhəsiz ki, bu sözlər xalqın ürəyindən xəbər verirdi. Sadə insanlar Əta Tərzibaşının bu tip məqalələrini böyük həvəslə mütaliə edirdilər. Əta Tərzibaşı “Sandalye düşkünləri” adlı məqaləsində vəzifədə olan insanın necə işləməli olduğunu da yazır. Adını çəkdiyimiz məqalədə oxuyuruq: “Davamlı olmayan bir vəzifədən ötrü dünyaya bel bağlamağın doğru olmadığı aşkardır. İnsanoğlu vəzifəyə keçici bir gözlə baxmalı, firsəti qaçırmayaraq millətinə yararlı olmağa çalışmalıdır. Vəzifənin bir faydası da məşru yolla xalqa xidmət etməklə dost qazanmaqdır. Əks duruma düşən düşkünlər millətin gözündə xar olacaqlar, dostlarını itirib sonda yaptıkları işdən utanc duyacaqlar” [8, 45]. Məsləhət xarakterli bu cümlələrə Əta Tərzibaşının digər bir publisistik yazısında da rast gəlirik. “Gənclərimizdə aranan vəsflər” adlanan bu məqalədə də Tərzibaşı el ağsaqqalı kimi gənclərə məsləhətlər verir, onların millətə necə xidmət edə biləcəklərini göstərir. Görkəmli alim türkman gənclərinə xalqa yararlı olmaları üçün 3 əsas

xüsusiyyətə sahib olmalarını tövsiyə edir. Onun fikrincə, çalışqan, savadlı və əxlaqlı gənclər öz millətinə daha faydalı ola bilərlər [9, 102]. Maraqlısı budur ki, Əta Tərzibaşı “Gənclərimizdə aranan vəsflər” adlı məqaləsini də 1965-ci ildə yazmış və “Qardaşlıq” dərgisində dərc etdirmişdir.

Sonrakı illər, əsasən də 1968-ci ildə Bəəs partiyasının hakimiyyətə gəlməsi ilə İraqda diktatura rejimi yaranır, krallıq və respublika dövrlərində cüzi azadlıq da ləğv edilir. Əta Tərzibaşının sonrakı publisistik fəaliyyətinə nəzər saldıqda alimin ehtiyatlı davrandığını, milli məsələlərə, siyasi mövzulara toxunmadığının şahidi oluruq. Ə.Tərzibaşı 1968-ci ildən başlayaraq daha çox elmi tədqiqatlara və elmi-publisistik yazılara üstünlük verir, bir növ Səddamın qəzəbinə tuş gəlməməyə çalışır. Uzun illər İraq-türkman folkloru və ədəbiyyatını tədqiq edən professor Qəzənfər Paşayev yazır ki, Əta Tərzibaşıya Azərbaycan Elmlər Akademiyasının fəxri üzvü olmasını təklif edəndə onun imtina etməsinin də səbəbi İraqda hökm sürən diktatura rejimi olmuşdur [3, 40].

Səddam Hüseynin hakimiyyəti illərində Əta Tərzibaşı siyasi mövzuda yazılar yazmasa da, onun elmi fəaliyyəti də bir növ Türkman milli davasına hesablanmışdı. İraqda türk kimliyini məhv etməyə çalışan diktatura rejiminə qarşı elm cəbhəsində mübarizə aparan Ə.Tərzibaşı xoyrat, mani, xalq mahnıları, İraq-türkman ədəbiyyatı, dili, mədəniyyəti ilə bağlı yazdığı yazılarda türkmanların İraq ərazisində əsrlərdir var olduqlarını, zəngin mədəni və ədəbi irs yaratdıqlarını sübut etmişdir. Qəddar və zalım rejimə qarşı ən ağıllı mübarizə üsulu məhz bu idi. Əta Tərzibaşı da bu yolu seçmişdi.

2003-cü ildən sonra yazdığı publisistik məqalələrində biz yenə Əta Tərzibaşını türkmanların haqq və hüquqlarının müdafiəçisi kimi çıxış etdiyinin şahidi oluruq. “Türkmü, türkmənmi ya da türkman?”, “Ərbildə türkmanların müstəqil milli bir qəzeti Saray”, “Urfa xatirələrim”, “Milli mirasımızda günlər” və s. kimi məqalələri bu qəbildəndir. Tədqiqatçı alim bu məqalələrində çəkinmədən İraqda türkman milli varlığını müdafiə edir, illərlə hüquqları tapdanan türkmanların haqq səsinə bütün türk dünyasına çatdırır. “Ərbildə türkmanların müstəqil milli bir qəzeti Saray” adlı məqaləsi bu baxımdan böyük maraq doğurur. Belə ki, Səddam rejimi uzun illər bu şəhərin etnik tərkibini süni şəkildə dəyişməklə Ərbilin türk şəhəri olmadığını sübut etməyə çalışmışlar. Lakin Əta Tərzibaşı bu məqaləsi ilə Ərbilin tarixən qədim türk şəhəri olduğunu, türkmanların bu şəhərdə mədəni cəhətdən inkişaf etdiyini və heç bir siyasi qüvvədən asılı olmayan, tam müstəqil fəaliyyət göstərən “Saray” adlı qəzetin ərbilli türkmanları birləşdirdiyini xüsusi şəkildə vurğulayır. Əta Tərzibaşının Ərbilin türklüyünü isbat etmək cəhdləri bununla yekunlaşmır. 2004-2005-ci illərdə 3 cildlik “Ərbil şairləri” adlı əsərini çap etdirməsi də bu məqsədə xidmət edirdi.

İraqda Səddam rejimi devrildikdən sonra Əta Tərzibaşının publisistik məqalələri arasında Kərkük qətliaamları mövzusu xüsusi rol oynayır. Görkəmli alim bu məqalələrlə uzun illərdi türkmanların ürəyində qalan sözlərin yazı şəkilində ictimailəşdirməklə əsl ziyalı mövqeyini ortaya qoymuşdur. 1968-ci ilə qədər Ə.Tərzibaşının Kərkük qətliaamları ilə bağlı yalnız bir yazısı işıq üzü görmüşdür. “Ya qazi ol, ya şəhid” məqaləsi 14 iyul qətliamının ildönümü münasibətilə 1967-ci ildə “Qardaşlıq” dərgisində dərc edilmişdi. 1968-2003-cü illərdə isə bu

mövzuda yazdığı məqalələrə heç bir qəzet və jurnalda rast gəlmirik. 2009-cu ildə “Türməneli” jurnalında Əta Tərzibaşının “Kərkükdə may 1924 qətləmi” adlı silsilə yazılarının dərc olunduğunu görürük. Yenə eyni ildə və eyni jurnalda alimin “Kərkükdə 14 iyul 1959 qətləminin bilinməyən bəzi tərəfləri” adlı 4 silsilə məqaləsi işıq üzü görür.

Əta Tərzibaşı qətləmlərlə bağlı yazdığı məqalələrdə də öz üslubuna, dəstixəttinə sadıq qalır. O, bu məqalələrdə qətləmin türkmanlarda doğurduğu ağrı-acıların təsvirindən daha çox real tarixi faktların gün üzünə çıxmasına çalışır, uzun illər xalqdan gizlədilən həqiqətləri İraq türklərinin diqqətinə çatdırır.

Əta Tərzibaşının publisistik fəaliyyətinə nəzər saldıqda görürük ki, alim elmi fəaliyyətində olduğu kimi, burada da heç kimi yamsılamır, öz prinsiplərinə və fərdi üslubuna sadıq qalır. Onun yüksək intellektual səviyyəyə malik olması, demək olar ki, bütün publisistik yazılarında nəzərə çarpır. Bu səbəbdən də onun publisistik məqalələrinin informativ yükü çox olur. Hər bir məqaləsi oxucuya kifayət qədər geniş məlumat aşılayır.

ƏDƏBİYYAT

- Ağamirzəyev Ə.Ç. “Publisistikanın nəzəri əsasları”, Bakı: Mütərcim, 2018, 152 s.
Kevseroğlu N. “Ata Terzibaşı. Hayatı və eserləri”, Ankara: Vadi Grafik, 2018, 72 s.
Paşayev Q.M. “Əta Tərzibaşının folklorşünaslıq fəaliyyəti”, Bakı: Təhsil, 2016, 264 s.
Terzibaşı A. “Kerkük matbuat tarixi”, İstanbul: Yaylacık matbaacılık, 2005, 154 s.
Terzibaşı A. “Milli inkılap ve edebiyatımız”, “Beşir” gazetesi, №3, 7 noyabr 1958-ci il.
Terzibaşı A. “Yazı dili, konuşma dili”, Kardaşlık, №4, Bağdad, 1962
Terzibaşı A. “Yeni şiir üzerine”, Kardaşlık, №7-8, Bağdad, 1964
Terzibaşı A. “Sandalye düşünleri”, Kardaşlık, №4, Bağdad, 1965
Ziya M, Kuzeci Ş. “Ata Terzibaşının makaleleri (edebi yazıları)”, Ankara: Vadi Grafik, 2018, 220 səh.

